

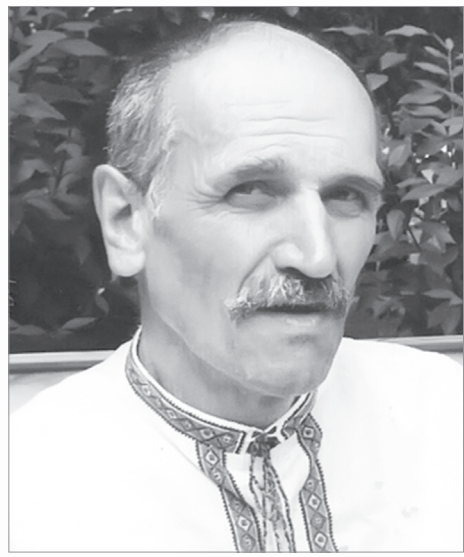
3 ювілеєм!

24 вересня зозуля накувала сім десятків літ видатному українцю, нашому постійному авторіві з Бахмаччини Іванові Гарасимовичу ПРОСЯНИКУ.

Колектив «Деснянської правди» щиро вінує пана Івана зі славним ювілеєм і зичить здоров'я козацького, запалу юнацького, щедрої долі, щастя доволі, від сонечка – тепла, від людей – добра, творчих успіхів та всіляких гараздів на довгі літа. З роси і води Вам, шановний!

Пан Іван – так і знай – не лише травознай, а на всі руки майстер. Він – і журналіст, і письменник, і художник, і казкар, бо до мистецтва має дар. У його доробку чимало талановитих книжок, а також неповторна серія картин «Коловрат Неба». І – мудрі й цікаві книги про трави. Зокрема, читачі нашої газети вже неодноразово мандрували сторінками травника-волховника «Златоцвіт». Багатьом знавцям творчості ювіляра до вподоби філософські давньоукраїнські казки зі збірки «Золота грамота». А оце нещодавно народилася книжечка для дітей «Зійди, сонечко» – така цікава й корисна. Бо тут – і захопливі розповіді для малечі про цілющі властивості різних рослин, і проственкі, але потрібні лікувальні приписи.

Отже, сьогодні дід Іван дарує дітям й дорослим одну з оповідок із нової книжечки.

Найбільша у світі ягода

– Росте бочка без дна, без чопочка! Ану, хлоп'ята, поміжуйте – що це таке? Гаразд! Я вам трішки підкажу. Це ягода! Вона у мене серед горodu виростає. Оттакенна, – старий знахар розводив руками. – Допоможете її у наші прикотити?! – Ягода?! І що, така здоровазна?! – друзі недовірливо перезирнулися.

– А яка вона смачноча! – прицмкнув дід Іван.

Владку та Добромир, мало не збиваючи один одного у грядки, кинулися за господарем. А на городі, окрім здорового, мов барило, гарбуза, – нічого іншого.

– Діду, – насупився Добромирко. – Так а хіба гарбуз – ягода? – Найсправжнісна, – сміється Вербич, – як і кавун! По скибочці я вам дам. Думую, сподобається.

Ну не сподівалися хлоп'ята, що звичайнісінької печеній гарбуза може бути таким смачним.

– Бо я його перед тим як пі ставити, випещую медом та маслом! – дід Іван усміється поруч дітлахів. – А знаєте, де гарбуз узаявся?! – примовкає таємничо. – То послухайте. Цю мудру байку ген колись іще мій дід розповідали.

– А що це ви, дітки, без хліба все даєте? Чи не маєте?! – здивувався Бог. – Ти лише плечима здвигують, про що питає – не відають.

Тоді дідусь розв'язує торбинку. Кому життя, кому пшениці на посів дає. А один хлопцень-сирота нивку далеко за селом мав – обробляв. Але там лише каміння бокасте, круглясте родило. Що вибирає, а воно знову із землі лізе. Так він дідуся вже на шляху перестрів. Кланяється. РОД у торбинку, а там – ні просія, ні гречки. Все роздає. Тільки одна чималенька насіннина лишилася. Він її хлопцеві й дає.

– Оце, – каже, – посади. І біля неї, мов коло дитяти, ходи. І виросте у тебе, що каменина, величезна баштанина. Та не проста, а сітвіна.

Взяв хлопцень ту насіннину та й посадив. Ось й вродила вона: огрозна, здоровазна. Хлопец гарбу позичив. Селян покликав. Гуртом вони те диво на гарбу ледве засадили. І поки в сільце везли – гарбузом назвали.

А навесні поселяни й собі ту ягуду дивовижну, з насіння хлопцевого, посадили. Бо хто той гарбуз куштував – усю зиму добре здоров'я мав!

хлоп'ята. І в грєбинець, і в корінець мужнюють. Ану наставляйте кишені! Отак! Оце непоказне зернятко ще й як мозок міцнить. А ми, українці, повинні бути найрозумнішими в світі. Щоб ніяка наволон на нашу землю не лізла. Насіннячко це і для старого дуже польовозите. Я від аденоми (до цього вам іще далеко) беру зернин піскіло, мелю. Додаю склянку меду. Те тістечко добре перемішую. І кацаю горішки. Завбільшки з ліщинової. Ото по два-три за день і розсмюкую. Та ще й гарбузовим соком запиваю. І це місяць. Сік, мій ви помічники, теж дуже цілющий. Його п'ють, як горло закладло. Від ангини, кашлів, кашлюків. Він і зір поліпшує. Можна і з медом. Можна й без.

У діда Верби всі ліки на меду – добу пасіку має старий. Навесні він квіти глуду заливає медом – від серця. Медунку – від кашлю й запалення легень. Соняшникову пелюстку-віничку – для очищення судин. А гарбуз... тут треба з хітринкою до нього доступитися. Зрізують верхечку із ручкою. Вибирають м'якуш із зернятками. Закладають туди кілограм меду. Накривають. Ставлять на три тижні до погребця. А тоді вживають при всіх печінокових недугах, тричі на день по столовій ложці.

Уже біля самого Добромирового двору (ну хто ж їх гнав у шню?) малий як підсковзеньє на мокром моріжку... Спочив на прями, а очі сліз повні – коліна позгирював. Оце буде йому зараз від тітки Калини, та ще як мамі розповідь. Обійшлося, правда, без лозини. Але... Тітка швиденько гарбузові зернятка почистила, потовкла, роз-

мішала з господарським милом, во-ском, ложечкою олії. Розтопила все над слабеньким вогнем. На закінчення ще й тертої цибулі чайну ложечку додала. І, промивши збоїни марганцівкою, приклала ліки й забинтувала.

– Владку! Виходи! – радісно засвітив ранкову вулицю Добромир. – Мабуть, дід будуть по охину йти! У мене, як на псові, все зажило!

У дитячих кишенях гарбузове насіння повинно завжди бути. Це неповторний, як і гриби лисички-хитрички, запобіжник від глистів. Будьте дуже обережні до всіх іноземних ліків. На відміну від них, і гарбузове насіння, і лисички-хитрички не отруйні. Але тут потрібно дотримуватися маленьких дрібниць. За два дні до лікування, щоранку, очистити кишківник (клізмочкою). Вечері ж перед лікуванням – сольове проносне. І, натщесерце, вживають перетерте на кашку (з молоком) зернечко. Дитя лежить, а його невеличкими часточками годують підсолдженими ліками. Через 4 години вживають проносне. Далі через півгодини – клізмочку. Для дітей насіння потрібно 100 грамів, для підлітків – 200.

Гарбузове насіння добре лікує й запалення сечового міхура. Як у дітей, так і в дорослих. Двісті грамів насіння (увага!) в кожухах, перемелують. Додають півлітра окропу. Ставлять горщик на ніч у гарячу духовку чи піч. Уживають по півсклянки 4 рази на день, до повного видужання.

Якщо ж у вас немає гарбузового насіння, дід Верба радить узяти звичайнісіньке пшоно. У два літри перевареної води висипати склянку пшоно. Добре, хвилин із 10, розмішати його, і коли вода стане білою – пити її по десертній ложці щодвадцять хвилин. Цілий день. А далі, на другий день – по самопочуттю.

Дід Вербич зберігає гарбузи в утеплених снігах. До самісінької весни. Як він запевняє, кращого снодійного – і для малця, і для бабусь-дідусів – від гарбузового соку не знайти. Вечері випивають його лише склянку. Тоді і шлунок працює, але неажно, й химері різні не сняться. І серце відпочиває, й судини очищаються. Недарма ж і приказка така є: «Вигриз, як дід гарбуз!»

А гарбузова каша – одна з найцінніших страв на нашому столі. Особливо взімку. З пшоном. Поживні речовини в манюньому зернечку і здоровезній ягоді чудово доповнюють одне одного, що й робить кашу багатірською їжею. Тож недарма колись хлопцень-сирота старався, працював, виростав для насте, що йому Бог Род подарував. Тому й хвалиться всім гарбуз: «Недарма я тут загнуз! Бо стосилу силу маю. Всіх до каші закликаю!»

Іван ПРОСЯНИК

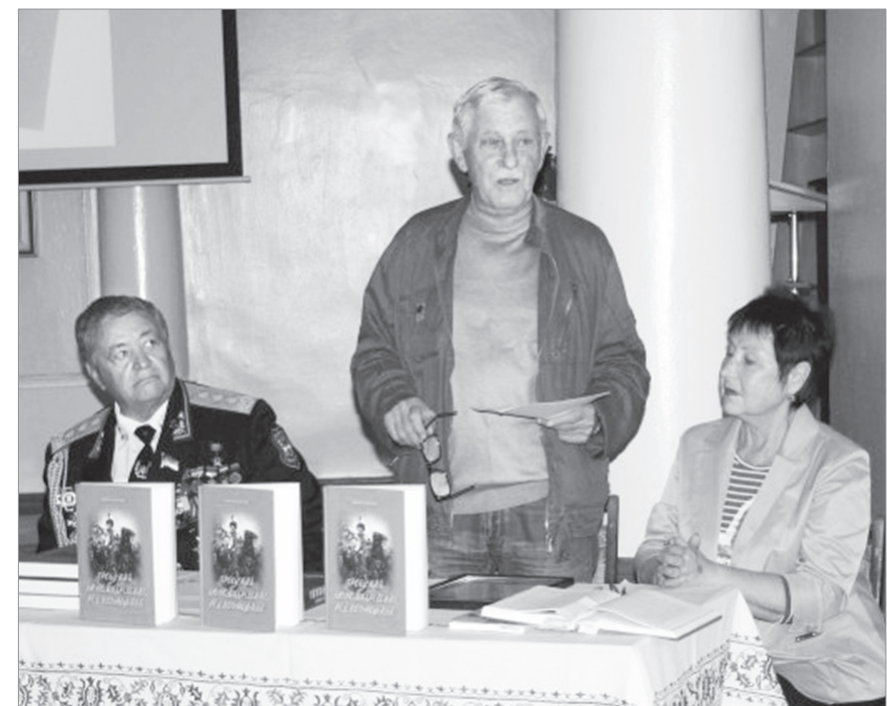
Видатні земляки

Леонід Горлач презентував у Чернігові свою нову книжку

Презентація книги «Проценки Любомудрівські, рід козацький видатного українського письменника, публіциста, головного редактора популярної газети «Отчий поріг» Чернігівського земляцтва у Києві, Шевченківського лауреата, нашого земляка Леоніда ГОРЛАЧА з великим успіхом відбулася в обласній універсальній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленки. Провела її – як засідання клубу «Кравча-вець» – співробітниця книгозбірні Вікторія Солонікова. Також до Чернігова приїхав один із героїв книжки – Олег Проценко, генерал-отаман українського козацтва. Взагалі, це – надзвичайно цікава розповідь про чотирьох братів Проценків – Олега, В'ячеслава, Тараса та Юрія.

що досить швидко відходять у минуле. Не кажу вже про нинішню електронну пам'ять, яка набирає таких обертів, що може й зовсім витіснити з меморіалу друкване слово. Та, на щастя, вони поки що уживаються мирно, як живе поряд із ними в народі його пісня. А це – заперука того, що людина тільки збагачується можливостями зберегти свій слід на землі.

Цивілізовані народи планети давно засвоїли мудре правило: спільну історію творять історії окремих родів, родин. Зафіксовані не лише династії королів, царів чи високородних дворян, а й звичайних трударів, які нічим не виділилися з багатолюдного огрому. А що маємо ми, нащадки могутньої Київської Русі, яка задавала тон розвитку всієї Європи? Порубаний ліс, де сти-

Що ми знаємо про свій родовід? Звідки він почався? Як слави пращурі ходили українською землею, прикрашаючи її працею, а то й захищаючи від різних ворогів? На ці важливі запитання дає відповідь художньо-документальне дослідження про шановані родини Проценків-Судденків, споконвічних козаків із Чернігівщини. Хоча, звісно, основна увага віддана життєпису братів Проценків, які досягли значних вершин у сучасному суспільному житті України.

Іхня доля – безперечно, повчальна для інших, тому, безумовно, викличе зацікавлення широкого загалу українських читачів – різного віку, професій та уподобань. Необхідно віддати належне й Олегові Олександровичу Проценку за сумлінний добір фактичних матеріалів та ілюстрацій.

Брати Проценки – також наші земляки, вони родом із села Любомудрівки на Борзнянщині. Ці козак-урлоги живуть наддивовижно дружно, постійно в усьому підтримують одне одного. У великі свята разом збираються по 120-130 представників цього знаменитого, непересічного козацького роду!

На презентації виступили головний лікар Чернігівської обласної дитячої лікарні, депутат обласної ради Олександр Карета, педагог, громадський діяч Лариса Куровська, очільник обласного радіо, відомий журналіст Олег Шолох, письменник і журналіст Олександр Олінік, гуморист Михайло Сушко...

Президент Міжнародної літературно-мистецької Академії України Сергій Дзюба урочисто вручив Леонідові Горлачу міжнародну медаль Олександра Довженка.

Робота над цією чудовою книжкою тривала два з половиною роки. І про своє нове творче дослідження Леонід Никифорович Горлач розповів так:

– Усе починається з людської пам'яті. Вона переходить із покоління в покоління – як жива легенда, народна дума: діди з батьками та бабусі з матеріями повідують нехитрим словом про своїх попередників, а діти підхоплюють ту естафету безсмертя й несуть її далі. Чи не тому в родині така радість панує, коли народжується немовля, особливо синочок, – бо то гарантія вічності родоводу. Щоправда, ця естафета нетривка, побуває тільки у вузькому колі родичів.

Та для того, щоби зафіксувати на скрижалі історії, людство винайшло чимало способів. Згадаймо унікальні зразки доісторичного клинопису та гончарного розпису, в яких відбилася душа безімнних творців. Мабуть, їм теж хотілося залишити свій слід на землі. І вони це зробили, бо чому б тоді ми через тисячі літ так тривожно вглядалися в безомні монографи минулого, прагнути і свій рід побачити в темних глибинах часу...

А там з'явилось слово, що до нині оживляє ті ж прадавні егіпетські папіруси чи китайські шовкові полотна. Воно допомагає людству зафіксувати для нащадків час, живі образи рідних людей, подій, щасливих злетів і глобальних катастроф,

рчать струхлявлі пеньки, та заволочені туманом забуття, запали в землю могили. Навіть незруйновану могилу українського гетьмана важко знайти!.. Добре хоч, що залишилася писана історія злетів і падінь України, де згадуються небували міжусобиці, в результаті яких страждав народ.

Чи не найреальнішим фіксом життя людського у приходах була колісна церква. В її реєстрах

книгах можна було би відшукати бодай дату народження і смерті своїх родичів. Та настало ХХ століття з його розгулом атеїстичного бандітизму, і все перетворилося на хаос. Тому нині не в кожному архівному сховищі – неупорядкованому, а почасті й бездомному – можна відшукати слід свого роду. Та й літвіми ми стали на збереження пам'яті, не сквернимо на цю неперехідну справу і школою, й подальшим життям. От і хапаємося за голову в розпачі: а як бо то звали бодай діда, не кажучи вже про прапращурів? Такі ми є, але не такими маємо бути...

Підтвердженням цієї вкрай важливої потреби може стати й нова книга, поштовхом до створення якої був емоційний порив одного з братів Проценків. Яюсь, коли відійшла у вічність мати, Олег із гіркою замислився: а чому б було не записати від того ж мудрого діда Петра чи мамі з батьком спогади про попередників? Де ж тепер узяти живі деталі їхнього життя? А взагалі – якого ми роду-родоводу та звідки з'явилися в невеликій мальовничій Любомудрівці? А потому, як у братів водиться, зібрався вони та й вирішили: треба шукати своє коріння, шлях у непам'яті має зупинитися на їхньому поколінні.

Як на мене, стосунки між чотирма братами Проценками – Олегом, В'ячеславом, Тарасом та Юрієм – могли би слугувати моделлю життя українського суспільства. Повага до попередників, любов до батьків, а отже, й пошана одне до одного, прагнення підтримати кожного в суспільному становленні, бережливе ставлення до роду Проценків, і зробили можливим говорити про їхню непересічність. Тож якщо Любомудрівка разом із Борзною казатимуть про вихідців визначних, то без братів-козаків не обійдуться.

Тривалий шлях пошуків відновив багато чого. Таким чином і визріла фактажна основа книжки, яка буде повчальною для кожного, хто дорожить історією свого роду. Особливо ж багато зробив для того, щоби вона з'явилася на світ, старший із братів Проценків – Олег Олександрович, який має велику природну пам'ять, котра зафіксувала тисячі неповторних деталей із життя родини, гарну інтелектуальну передоснову, талант дослідника історії та оповідача, а ще – талант патріота свого краю, який, разом із братами В'ячеславом, Тарасом та Юрієм, прагне зробити Україну щасливою.

Знаписав Сергій КВІТНИЦЬКИЙ

Михасеві Ткачу – 80!

Диви – такий тонкокоституційно худорлявий і по-юнацьки підтягнутий, а йому вже вересневим яблуком антоніювкою годі вісімдесят. Це Михайло Ткач. Кажу це без подиву вального кпину, робом якогось легкобжжного народона (це слово я взяв із лексикону професора Володимира Кузьменка, дослідника літературної творчості Михаса Ткача), а з глибочино радувальною гордістю за відомого українського письменника.

Не тільки тому, що номінально, календарно він дотягнув до такого верхня, а й тому, що стільки пережито.

Батьківська долівчана хата у рідній Сачнівці Менського району. Долівка, як і водилося у хатобудівній Україні, – з глини (така була і у моїх батьків, у дев'ятому класі я мінвав долівку на стругану. І Михась так). А жилосся сачнівським Ткачам дуже сужуно. Батьки ледве-ледве вижили, знесилені, знекровлені голодомором тридцять третього, а Михась та його братики вимуровувались із другої страшно голодомки 1946–1947 років. Малий Михась тягав на мотузці дровенята з лісу, по колосочку збирав жито-пшеницю на домашній хлібцець. Виручала корова, на яку молилися, мов на богиню. А голова місцевого колгоспу не дуже щедрилася на сім'ю фронтівця-батька, котрий не повернувся з війни. – І мерзлої соломи взимку для корови у нього важко було випротити.

Про свою рідненську корівнюку Михайло Михайлович навіть оповідавав написав, назвавши його просто, але дивно і загадково – «Сині очі Маньки». Чому дивно і загадково? І я розмислюю, розгадую, чому то у Маньки сині очі. Бо ж у корів сині очей не буває, принайміні у своєму дитинстві не бачив корів із синіми очима. У нашої Маньки – Мані (теж так кликали корову, як у Ткачів) були торф'яно-лазурові. А у Михаса – так. І я сприймаю його бачення, його метафору так, як і видатний український прозаїк, лауреат премії ім. Тараса Шевченка, мій духовний побратим Анатолій Дімаров. Ось як він сказав про це у листі до Михаса: «Прочитав Ваше «Сині очі Маньки», прочитав і закам'яніло застигнув. Це проза високого гарту. Точна, об'ємна, фраза плується життям. Де Ви в біса ховались від мене?» Хто-хто, а легендарно, високосно закоринений у бентегу і силу слова Дімаров знав толк реальної творчої справжності.

До речі, журнал «Літературний Чернігів», що його очолює Михась Ткач, – перший в Україні, який надрукував вірші Анатолія Дімарова «На війні і після війни», а також мій нарис про нього.

Цей нарис уміщено й у книзі «Наш Дімаров», що вишла в Києві. Її дружина Анатолія Андрійовича Євдокія Несторівна попросила мене передати Михасеві Ткачу з таким написом: «Шановним членом редакції журналу «Літературний Чернігів» на загядку про Анатолія Андрійовича, який дуже цінував Ваш журнал».

Я люб'язно це виконав, і при цій нагоді вітаю й редактора, і колектив «Літературного Чернігова» з ювілеєм – 25-річчям.

Це видавничий подвиг Михайла Михайловича. Як і його літературний подвиг.

Нині у нас у літературі триває процес оновлення писемна. Як я це сприймаю? У мене, скажу, природне тяжіння і до традиційного, як і до всього модерну, – вловити суть, прагнення того, що хочє сказати автор: чи він шукає, чи не шукає, чи щирий, не лицемірить. Читаємо того чи іншого, не дуже важливо, чи він пише «красиво», витіювато, чи природно – сповідальним ходом.

Головне для мене – чи я знаходжу ті або інші асоціації.

Багато їх викликає Ткачеве писемно, хай воно й уречевлене традиційним писемом. Я вже казав про екстраполяцію глиняної долівки в хаті, про наших корівок Маньок... А ще Михайлів та мій батьки брали участь у Великій Вітчизняній війні. Автор пише про свого, а то, відчуючу, – і про його батька. Не знаю, як сучасні модерні цінтелі сприймають «традиційного» Михаса Ткача, але, гадаю, всі, хто прочитає його відтворення першого почуття любові між юнаком та дів-

чатию, що взаємопов'язаність образів, деталей, асоціацій... Так може писати лише Майстер.

На початку цього нариса я говорив про поставу Михайла, та не сказав, що з самої молодості він має козацькі вуся і, головне, козацьку вдачу. Та ще й ягадаю реальні родові метрики Ткачів: їхне коріння сягає тих часів, коли далекий пращур-попередник переселився із Запорізької Січі на Придесення.

Запитую сам у себе й у інших, як живе письменник у злободня – чи просто творить, чи ще чимось займається, аби було надійніше та певніше жити.

«Чистим» письменником бути, мабуть, важкувато, коли треба думати і дбати не тільки про хліб духовний, а й про хліб насущний.

Пригадується Михайлові Михайловичу, як він удама з дитинства в усьому допомагає матері, після семиріччя нарівні з дорослими трудився в колгоспі орачем, возив сіно, солому, косарював, пізніше, після закінчення Ніжинського технікуму механізації сільськогосподарства, сів за кермо трактора, був по-

Я визріваю із його писемна, або Рoste в Україні антонівка

вчиною у повісті «Гірка ягода калини», не залишиться байдужим, а у мене аж сльозу викликає.

Або сюжет, як проводжають дев'ятнадцятирічного Данила в армію, – з цієї ж повісті. Читаю, усвідомлюю армійські провиди, як співають дівчата на кузові машини (і мені «гладилі» дорогу в армію хлопці й дівчата на двох пароконях). От як проводжали новобранців, про що переконливо пише автор. Що не казати, але у нас із Михасем (бачите, як асоціації) було і залишається поняття, що армія для народу – це святе. Аби й ніні так. Бо яку ж руїну і скільки жертв несе так звана гібридна війна.

З повісті, з Ткачевої біографії постає, як душевно втічно співала мати до діти. Та коли чоловік не повернувся з неї – мов «зімніла»: не виведе голосочком ні куцої радості, якщо вона була, ні щоденного вдвоиног повоевного гора.

А ніні триває війна, а Україна веселиться в телевізорах і в усьляких шоу. Говорити про це митцеві – душа рветься, вахом повертати у те, що відбувається. А в тому важко повоевонним дитинстві Михась був «Солдатом». Так називали його у школі, бо ходив у куплений на базарі, перешитий матір'ю військовий шинелі.

Одяг і це шинелі, бушлат, як проходив строкову службу в армійських рядах. Танкістом, водієм танка. Пригадалось і мені, як кинули в танкову роту, коли проходив чергові щорічні збори. Броня «кипіла» на тридцятиградусному морозі. Та вирічала сітчаста трансмісія, яка грілася від двигуна, рятувала нас від лютого морозу. Тож, пане Михайле, я теж знаю, що таке танк, пишучи про тебе ці рядки. Такі армійські паралелі нашої долі.

І не тільки армійські. Відтворюючи фрагменти з повісті «Гірка ягода калини» та пов'язуючи їх із біографією автора, вхопив у детермінацію складних людських стосунків. Ось чистий, нескаламучений духовний світ юнака і дівчини, їхнє перше кохання, незрадливості стосунків, святість душі та гіркий присмак непорозуміння, що ранило серце й заждає нестерпного болю. А так хочеться порозуміння і злагоди людської. Цим, спасибі Михайлові Михайловичу, він завершує повість. І я цим ніби сам знайшов порозуміння з автором. А от чому калина гірка? Як таку несподівану ознаку охудоженія автор? Про ту гіркість він прямо не б'є і дзвони, а послідовно толерує з різних духовних площин, м'яко та переконливо ведучи до кульмінації, до розуміння і вживання у текст цього образу. Спочатку він порівнює калину з окремими хмаринами, потім нагадує, що її вишивала на хустині мати, а вже далі у тексті вуста дівчини називає каліновими, чується пісня «Ой під каліною трава зелена, там стоїть дівчина та й засмучена». Так ніби веде читача до розуміння, чому такі чудова ягода в образному переосмисленні буває гіркою. Як

мичником бригадира тракторної бригади. Це знадобилося тепер у Вересочі, де він придбав помешкання, посадив сад.

Професійний письменник і садівничий Михась Ткач старанно доглядає той сад, захоплюється ним, ідеалізує антонівку, бо пам'ятає ще батькову та, як я дізнався, пише нарис про козацьке село. Виходить не козак бачить козаків. І пристає до думки, що назва села – Вересоч – походить від козака Вереса, який зазнавав Вересову Січ. Отак літературна публіцистика входить у життя, а життя з його історією і сьогоднішня – у літературу.

Характерно – скільки пережило письменником, скільки перенесено всіляких негараздів, а він не замкнувся на їх «лютому» розгрибанні, і кожен твір його дає світлість і світлість, ратує за злагоду й добро. А це – має багато друзів-однодумців у головних вимірах людського буття. Мені у своїй книзі «Дике поле» він так і написав: «Якову Ковальцю, чудовому поетові, професійному журналістові з повагою та надією на співпрацю».

І співпрацюємо – духом і словом, і українським чорноземним городом, на котрому і справжній труд може перерости у справжню цісу. Ці слова підтверджую загнуваний професор літератури Володимир Кузьменко, який сказав про Михаса Ткача так: «Митцев не може бути повноцінно вагомим і наснаженим без внутрішнього відчуття краси. Мабуть, справді вона врятує світ, оскільки розлита всюди – зумий лише що красу відчутти».

Перечитуючи твори Ткача, я ніби дозріваю, як його антонівка біля рідної хати, вкорінюється ушир і вглиб, як його дуб біля його хати (до речі, і біля моєї хати у мене ростуть батьків дуб і материна липа. І це, мабуть, не тільки зовнішній збіг, а щось і магичне-єднальне). Ось раніше я був дещо проти того, що письменник багатовіковим місяцем відводить у своїй повісті чотирилопому Баську, якому наводить лінії співпереживання, навіть властивість думати. Чи не занадто? А далі вже я став солідаризуватися з автором.

Перечитую, не поспішаю силувати робити висновки. Вони самі якось приходять із моїм дозріванням, осмисленням. Наші долі – то доля епохи, а може, й кількох епох. Ми важко виростили, викарабукувалися із повоевонія, з «дарвінізму» і сталінізму, з тяжких «трудодів» і непереводовних лицемірних перебудов.

Іду у своїх віршах у детонацію, Михайло у своїй прозі пробує горнути пластично. А шпичак все одно випирають. Як поєднати суворий реалізм життя і художнє бачення. Чи вийде гідний симбіоз? Наперд не кажу. Підкажу совість – укрити словом і ближніх, і дальніх, як і самих себе.

Яків КОВАЛЕЦЬ